

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 1 ՄԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1850

ԹԻՒ 371

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, Ի 1 Սեպտեմբերի :

Վաղղիյ մէջ հասարակութիւնը և լրացիւնները
զարգեալ են մասնաւորապէս Վաչերէցի ճանաչող
պարհապետութեան վրայ : Եւ Նաբոյն Պո
նոպարթը՝ ընկերութեամբ պատերազմի պաշտոն
ներէն, առեւտրայ պաշտօններէն, իւր հրամանակա
տար գործակալայր և ուրիշ բանի մը երեւելի
անձանց՝ որոց մէջ կրկ տնօրէն Վասթրլան զորա
պետ և մասնաւոր Վանդարանայր կոմսը, օգոստ
տոսի 12ին ըստ նոր տուեմարի մեկնեցաւ Փարիզէն
և մեծ պատուով ընդունուեցաւ ի Տիֆոն և ի
Ինն, ուր 15ին հասաւ : Եւ ճանապարհորդու
թեան մէջ նշանակութեան արժանի գլխաւոր
գէպը՝ Վաչերէցի ատենաբանութիւնն է, զոր
ըստ ի Ինն 200 սեղանակիցներէ բաղկացեալ
հաջիւրդութի մը մէջ : Վաչաւորի այս ատենաբա
նութեան առաջին և գլխաւոր մասը :

«Հաճեալք, Տէր, քաղաքայրէս, իմ երախտագիտութեան
հաւատարմութեամբ մտաւորական լինելով, որոց արժանաւոր երես
փոխան էք, վասն ջերմեանդ և համակրական սիրոյն՝ որով ըն
կալան զիս : Բայց հաւատարմութիւն չեմ չեմ այս քաղաքները,
ուր իմ հորեղբայրս կայսրը այնչափ անկեղծ յիշատակներ ձգած է,
միայն հրապարակական մեծարանոց ջոյցեր ընդունելու և զօրա
հանդէս ընելու համար : Եւ Վաչ ճանապարհորդութեան նպա
տակը քաղաքներէ բարեկեր անձինքը, իմ ներկայութեամբ
զգաստացուցանել մարտիւղ միտքերը, և անձամբ գաղտնիութիւն
ընել հայրենեաց զոյցանցը և հարկաւորութեանց վրայ : (Ծա
փախարութիւնն) Վաչ իմ ի գործ գնելու աշխատութիւնն ձեր
գործակալութիւնը կրկնանշէ : և այս գործակալութիւնը կատա
րելագոյն ստանալու համար, կը պարտաւորիմ անկեղծութեամբ
ըսել ձեզ, թէ ինչ եմ և ինչ կուզեմ :

«Կրկնապատկան մը երեւոյթութիւն չեմ, բայց ազգային երկու
մեծ հրապարակական յայտարարութեանց երեսփոխանն եմ, որոնք
1804ին, նմանապէս 1848ին սեղանի վրայ երեսփոխանն եմ, որոնք
առեւտրութեան ազատեմ գաղղիական յեղափոխութեան մեծ սկզբունքը
(Էրկար ծափահարութիւնն) Վարձանք համարելով ինչ իմ ծը
նուդն և իմ գործակալ, հաւատարիմ պիտի մնամ անոնց : Բաւ
բովն անձնատուր ըլլաւ պիտի հայրենեաց, ինչ որ պահանջու
ըլլայ ինձնէ : Ուրաջութիւն անձին և յարատեւութիւն :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԵԱՆՈՅՆ Ի ԲԱՐԵՐԱՐՈՒՐ

Բզէկ անքուն Սիրոյն քնարը արփենի,
Լեթրաճեմ ըզձեզ Սուսայք ես կարգամ,
Որ զանաւորոյց պարէք գահովն արքենի,
Իցեւ թէ ո՛հ, սիրտ՝ զոր զգամս ի յանձին,
Ի սրբավայրս երանութեանցդ անթաւամ
Ամբաւնայր ի թախըս ձեր արփային :

Ենդ ի կայտիւս նրա ազօղացող Վեհից,
Խանդավառեալ կանգնեցի նա պարաւաջ,
Բզէրմաճեմ փառն և զիւր ուխտ ըզձայն,
Ո՛հ, լուծիւն անդէն և քաղցր ըբանանք
Բզէ զընու թիւն, յայնժամ և ոչ մի շառաշ
Սիայն ուխտայն ի լուր գայցեն գողգողձայնք :

Սքուռաւաջ տիեզերաց այս անբաւ
Տեսուց հզոր երկնակարիս աջ անեղ
Լուսազգէցիկ ոլորտացեալ օթոցաւ,
Շրջաւառաւ գու ի յամպող սկիւղանց,
Սիւք երկնասիւք շնչեալ յերկիր յորդահեղ
Վերանքնար նախ լէւալայն շայկազանց :

Օնոյն ծծեալ սիւք անապակ երկնային,
Իւ ազգասէր զարթեան ոգիք եռանդուն,
Օհայրենական շնչել զեփու բողբոջին,
Ո՛հ, ի բարձանց աներեւոյթ ընդ նոսա
Բզմեծամեծս առնես անդու, և անքուն
Պահես ակախ ընդ հովանեաւ գերակայ :

«Կրկնապատկան մը երեւոյթութիւն չեմ, բայց ազգային երկու
մեծ հրապարակական յայտարարութեանց երեսփոխանն եմ, որոնք
1804ին, նմանապէս 1848ին սեղանի վրայ երեսփոխանն եմ, որոնք
առեւտրութեան ազատեմ գաղղիական յեղափոխութեան մեծ սկզբունքը
(Էրկար ծափահարութիւնն) Վարձանք համարելով ինչ իմ ծը
նուդն և իմ գործակալ, հաւատարիմ պիտի մնամ անոնց : Բաւ
բովն անձնատուր ըլլաւ պիտի հայրենեաց, ինչ որ պահանջու
ըլլայ ինձնէ : Ուրաջութիւն անձին և յարատեւութիւն :

Եւս ատենաբանութիւնը բարի տնօրէնութի
մը ըրաւ : Իննի բնակեաց վրայ, բայց գէպը ու
թեամբ ատենախօսութիւնները և խոստմունքը
չեն, որոց պէտք ունի Վաղղիյ ժողովուրդը : այլ
նոյն խոստմանց գործադրութիւնը հարկաւոր է :

Վաչերէցի և իւր կառավարութեանը գէմ
մեծապէս կրգանգատին, թէ հասարակութեան
ճշմարիտ օգտիցը վերաբերեալ ամենին բան մը
չըրին : և փոխանակ աշխատելու ի հաստատեւ
խաղաղութիւնը և բարեկարգութիւնը, փոխանակ
միտքերը հանդարտեցնելու ապագայ գէպերուն
վրայ : և ջանալու ի շնչուցանել քաղաքական
կիրքերը, վերջապէս փոխանակ կուսակցութիւն
ները իրարու հետ հաշտեցնելու, զանոնք առաւ
ելուպէս գրգռելու պատճառ տուին : զոր
տեղը իրենց ժամանակը անցուցին մտադաժին
վտանգից առաջը առնելու : Կառավարութիւնը
նմանապէս ազգային ժողովին շատուր կողմը ևս
առաւ և լծիւր գրին իրենց մասնաւոր բնական
թեանցը, իրենց երկիր զին, և իրենց անձնակա
գահարութեանը, քան թէ հայրենեաց ճշմարիտ
շահուն և ազգին հակամիտութեանցը : Սահմա
նադիր ժողովին (գոնդիդիւանդ) հաստատած
ազատութիւնները՝ ազգային ժողովը կառավարու
թեան հետ միտքանկելով հետզհետէ գրեթէ ա
մենքն ալ ջնջեց : Հրապարակաւ ժողովուրդ և
խորհուրդ ընելու իրաւունքը խախտեցաւ,
տապադրութեան ազատութիւնը զանազան սրգելք
ներով և դժուարութիւններով ծանրացաւ, ընդ
հանուր քուէարկութեան (սիւ ֆրաճ իւնիվերսիւն)

իրաւունքը սեղմուեցաւ, ըմպելեաց վրայ
տուրքը՝ զոր սահմանադիր ժողովը ջնջած էր, նո
րէն հաստատուեցաւ, գահերէցին տարեկան
վարձը, որ 600 հազար ֆրանք սահմանաւաճէր,
3,600,000 ֆրանք ըլլին, այն ինչ Վաչերէցի
Սիւսայք Վաչանգաց գահերէցին տարեկան
վարձը 25,000 թալէն է, այսինքն գրեթէ 135,
000 ֆրանք : Վերջապէս ազգային ժողովը այս
ընկալ յետաջողական (քեթարմեն) և խիստ ըն
թացքով մը կիւքերը բորբոքեց, գէպն ու թիւնը
առեւտրայ և Վաղղիյ այժմեան քաղաքական վի
ճակը թէպէտ և հանգարտ է, բայց շատերը կը
կարծեն թէ այսպիսի հանդարտութիւն մըն է, որ
նոր փութորիկ մը կը դուռնակէ : Վաչի գլխաւոր
կուսակցութիւնները մեծ շարժման մէջ են : Պո
նոպարթեան կողմնակցութիւնը, որուն ձեռքն է
առաջիմ կառավարութեան սանձը, կայսերութիւն
կերպով և անշուշտ իւր իշխանութիւնը պիտի
ջողովը՝ առանց այսպիսի վերանորոգութեան փորձ
մը փորձելու : Հասարակապետականները թէ
պէտեւ տկար կերելին այժմ, բայց ժողովրդեան
ուսման և հակամիտութեանը վրայ վստահ ըլլա
լով՝ անուշիկ թէ յաղթական պիտի հանդիսա
նան, եթէ քաղաքական կուս. մը պատահելու
ըլլայ, և կարող պիտի ըլլան հասարակապետական
կառավարութիւնը անվտանգ պահելու : Օրինաւ
որականք կամ Պուրպուրեանք կաշխատին : որ
Հանպորի կոմսը՝ այսինքն կարողու ճանն բորդին
թուր թագաւորեցնեն Վաղղիյ վրայ, և այս
նպատակաւ Պատենի զբոսութեան Վիզապտեն
քաղաքը արդէն մեծ խորհուրդ մը կընեն ի ներ
կայսութեան Հանպորի կոմսին : Վերջապէս Օր
թեանեան կուսակցութիւնն ևս ամեն միջոցները
իդործ կըդնէ, որպէսզի Փարիզի կոմսը՝ այսինքն
Լուի Ֆիլիպին թուր նստի թագաւորական ա
թուր, և փոխանորդութեամբ իւր մօրը և իւր
հօրեղբորը կառավարէ զազգը : Թող ուրիշ ազգի
ազգի մասնաւոր կուսակցութիւնները, որոց ա

ՅՈՅՆ ԾԵՐՈՒՆԻՒՄ ԵՒ ԽՕՍԷՐԸ

(Հարաւորութիւնն) (1)

Վաչ այն իրիկուն ասանկ խօսեցաւ ինձի գե
րեզմանական մարդը :

Ով որ ուզ ատեն դէպի գերեզմանները երկըն
ցեր է, անշուշտ գիտէ հոն տեղի քաղցր միայնու
թեան համը : Երբոր գամբանի մը վրայ նստած
աչքը մէյնը դէպի երկինքը ու մէյնալ լուս վի
մին գարձնելով սրջափ անգամ արդեօք չէ ըսեր :
«Հոս է ահա երկու աշխարհքին եղբայրները իրաւ
րու կտրած, հողին երեսը Սահ, ու քիչ մը տակը
Նմահութիւն» :

Երբոր արեւ մտաւ, փոխուեցաւ գերեզմանա
տան տեսարանը, ծառ, տուն, դաշտ, ծով, եղբր
ու իր վրայի մեղիթները ու այլեայլ շէնքերը ու
մէնը մէկ խառնըլած ու աղօս կայսրոյ տանի մը
գոյն հազնելով, մէյնալ իրիկուն վերջի խաւարը
զանոնք մեր աչքին աներեւոյթ ըրաւ : Ինչպէս հո
գեփարը մը որ իր ետքի շունը գեռ չտուած
միտքը զինքը շնորհապատու նիւթերէն անորոշ
ըմբռնունք մը կ'ունենայ ինչպիսի որ մահուան
վերջի ստուերը իր վրայ տարածվի :

Վերջում հովը հեռուէն երկնաւոր կ'ուգար
կըզարնէր յաղթանդամ ծառերը որոնք երեքալով
կըսրկէին մեր գլխուն վրայ ջորեկական ծծած
անձրեւին : Նման ծովուն այն ծանրաբայլ ալիք
ներուն որոնք հովէն տատանվելով, հեռուէն

Արեւիկ Սարգիս Բ.

Պալատական :

(1) Տես լրագրոյս 363, 364, 367 և 369 թերթերը :

մէնքն ալ իրենց քաղաքական կարծիքները ունին, և բարեպաշտե՛հ առիթի մը կըրպասեն, որ իրենց նպատակը առաջ տանին: Այն այս օրինակ երկ-բայական վիճակի մէջ կը գտնուի առայժմ Վաղ-դիան և այս վիճակը անշուշտ պիտի տևէ մինչև 1852, և յայնժամ ինչ պատահելիքը Աստուծոյ միայն յայտնի է:

Պէրու-թէն օգոստոսի 22 ամսաթուով կը գրեն: «Պէրու-թի նահանգին կուսակալ Վ. Կալիք փա-շային միւլտիթու-թեան աստիճան շնորհուիլը մեծ ուրախութիւն պատճառեց քաղաքիս հասարա-կութեանը, և ամսոյս 8-էն սկսեալ հինգ օր փա-ռաւոր հանդէս և գիշերները ճրագավառութի-եղաւ այս բարեբաղդ դէպքը տօնախմբելու և շնորհաւորելու համար: Այն ազգաց ժողովուրդ-ը ցնծութեան մէջ էին, և գիշերը շուկաները բաց և անհամար կանթեղներով վայելագոյնս զարդարուած էին: Այլև զանազան ազգի ման-կուկները դառ դառ օրհնաբանական գովեստներ կը կարդային ի պատիւ օգոստոսի առաջա-գութ Վայսեր, որ բարեհաճեցաւ մարդասիրա-բար այս օրինակ բարձր աստիճանաւ յարգել ի-րենց հայրախնամ խոհեմ կուսակալը:

«Սքսսատուր ևս փառաւորաբար կերպիւ-զարդարուած էր, ուրտեղ գիշերը փառուած հա-զարաւոր կանթեղները խիստ գեղեցիկ տեսարան մը կը ձևացնէին: Ամսոյս 9-ին գիշերը վսեմափայլ Վ. Կալիք փաշան հաճեցաւ մարտադրել այցելու-թեան գալ, ուր գրեթէ 3 ժամ քաղաքաձայն նուագարանաց ներգաշնակութիւնը մտիկ բնեղէն ետեւ, մեկնեցաւ իւր պարտքը երթալու:

«Ամսոյս 13-ին կիրակի օրը յիշեալ փետմոփայլ փաշան մեծ հանդէս և տօնախմբութիւն ըրաւ իւր պալատը, ուր հրաւիրեալ էին արքունի գոր-ծակալը և քաղաքիս երեւելի անձինքը, նմանա-պէս օտար սէրութեանց բոլոր հիւպատոսները, այլև մեր ազգէն ներկայ գտնուեցան մեծապա-տիւ Սիսաքեան Վեորդ աղան՝ որ Պէրու-թի և Արտեալ (Վարաշալի) մարտի տեսուչն է, խաղինէ սառաֆը Սըրըրեան մեծապատիւ Նոտոն ա-ղան, և մուպայաճը աղնուաշուք Սիբայէլ աղան Վարտուհան: Այս փառաւոր հանդէսը հինգ ժամի չափ տևեց, և բոլոր կոչականները մեծա-պէս գոհ ըլլալով վսեմափայլ փաշային մարդասի-րական մեծարանքէն, մոտրիմ երախտագիտու-թեամբ դարձան իրենց բնակարանը»:

Ի թագրոյս 366-րորդ թերթին մէջ փարիզի Վ. Բարապէտէ ընկերութեան յայտարարութիւնը հրատա-րակելով, համառօտ խորհրդածութիւն մըն ալ

բանի կ'երթան կրօնտենան ու ժայռին զարնելով թարակ անձրեւ մը չորս կողմը կըսփռեն: Վարձ-եալ անդիւնը կը լսէին հովուին տուրքը ձայնը որ իր մոլորեալ գառնիկին ետեւէն վազելով, մէկ գիշէն ալ իր հեռացած հօտին հասնելու կընայէր: Այս տեսարաններուն ու խորհրդածութիւններուն մէջ միւս կողմէն ալ մօտակայ եկեղեցւոյ զան-գակին ծանր հնչմանքը որ օգոյն մէջ կը տարած-վէր, ու հովին անհասար ու ժողը երբեմն ինչպէս մեղի հասնելով կարծես թէ այս խօսքերս անհուն լուութեան մէջ կ'երկնցնէր: «Օրհնեցէք տիեզերք համայն, օրհնեցէք գիշերական ցորեն կամ Վարդի»:

Վիշ ատենէն ալ զանգակին ձայնը չլսիցաւ, ու բոլոր գերեզմանոցին տարածութեանը մէջ լուութիւնը կատարելապէս տիրեց:

Օրհնուորանոցին ժամը երկուք դարկաւ: Թանձր ամպերը որ իրիկիանէն սկսած կը իջ-վէին մթնոլորտին մէջ լուսինը ծածկեցին, ու աստղերն ալ ինչպէս որ եկեղեցական փառաւոր հանդէսէ մը ետքը ճրագները ետեւէ ետեւ կը մարեն, անանկ մէկիկ մէկիկ անյայտացան: Այն-նանային վերջին ցուրտ հովմը սկսաւ շնչել: Օր-բունին խորունկ ու շագրութեամբ սքքը հովին վրայ տնկած անշարժ կը կենար, ես ալ անոր բովը ոտքի վրայ միտքս բոլորովին յափշտակված՝ դի-շերային ահագութեան մէջ թափառական կը պը-տըտէր: Օրհնուորանոցն խօսածները այնպէս մութ ատեն գերեզմանոցին բնական ազգած տխրու-

րած էինք անոր վրայօք: Յիշեալ ընկերութիւնը ի պատասխանի մեր բարեմիտ գիտողութեանը հետեւեալ նամակը յուղարկած է. զոր արժան կը համարեմք հրատարակելու ի տեղեկութի հա-տարակութե, և միանգամայն գովութեան ար-ժանի կը համարեմք: Արարաբէն ընկերութեան արիա-կան սղգադիութիւնը, որ այս միաբանութեան լուծուելու կասկածը միտքէն անցնել չուզէր:

«Արդոյ հրատարակել, «Արարատեան ընկերութիւնը՝ իր սկզբնաւորութենէն մինչև հիմա փորձով ճանչնալով ձեր ազգասէր եռանդը, որ երկուս-տարդութեան յորդոր և հայրենասիրութեան միջոց առաջնորդ ե-ղեր էք, և ազգին մէջ իրաւամբ հայր լրացրութեան գրուցուելու պատիւը ունին, օգոստոս 11 ընդհանուր ժողովքով իր շնորհա-կարութիւնը ձեզի յայտնեց, տեսնելով ձեր պատուական քաղցրին մէջ իր յայտարարութիւնը:

Չուզելով անպատասխան թողուլ լրացրիդ մէկ յօդուածը, որուն մէջ խոհեմական և գովելի փախաք մը կը ցուցանէք, որ ընկերութիւնը իւր ժողոված և ժողովուրդը դրամին ուր յանձ-նուելուն վրայ հիմնուող կոմուն մը գնէ, այսինքն տեղ մը կամ դպրատուն մը հիմնուող ցուցուցէ, որ ընկերութիւնը թէ որ ժամանակ մը ետեւ լուծուելու կամ կէս ճամբան մնալու ըլլայ, իր ժողոված ստակը անոր տրուի, կամ աւելի շիշդ խօսելով՝ ընկերութիւնը հիմնուող իր կտակն ընէ ու ժառանգը ցուցուցէ:

Ընկերութիւնը իր առողջ հասակին մէջ ատանկ կանոնի մը օ-գուտնեցուն հետ փառանքները բաղդատելով որչէյ որ, երբոր ընկերութիւնը լուծուելու վտանգի մէջ ըլլայ, այն ժամանակը վերջին ժողովքով մտածուի ընկերութեան ժողոված ստակին ազ-գին աւելի օգտակար և ժամանակին պարագայից յարմար կեր-պով դործածուելուն վրայ:

Վերջինէ, արդոյ հրատարակել, մեր մտերմական յարգանքն ու անկեղծ շնորհակալութիւնը:

Փարիզ, 6-18 օգոստոսի 1850:

Արեւապետ, Յ. Շիշմանէն: Արեւապետ, ի. Ս. Ինկիւնիս:

Ինչպէս մեր նախնիքս թերթովը ըսինք, ա-հա տարիկ Վրբաղաճի Հայոց վրայօք ընդունած միւլթարական լուրերնիս:

«Վրբաղաճի մէջ, որ ի վերջին գրեթէ 16 ժամ հեռու գիւղաքաղաք մըն է, 120-130 Հայոց տուն կը գտնուին, որոց մէկ մասը երկրագործ են, թէպէտ իրենց յատկացեալ արհեստ ևս ունին: Այն մասն ալ վաճառականութեամբ զբաղեալ են, այսինքն շրջակայ գիւղօրէնից շաքաթական տօնախմբաները (պաղար) շարունակ ապրանք կը տանին վաճառելու: Հայ բնակչոց բարքը ընդ հանրապէս եղբայրասէր կերեւի: Երկու բահանայ ունին, մէկը գրեթէ և միւսը տեղացի, որ է մարտիրոս տէր թաղէս արժանապատիւ բահա-նան, որ իւր հոգեւոր պարտաւորութիւնը բարե-նախանձ և քրիստոնէական ջանքով ի գործ կը դնէ: Վրբաղաճի եկեղեցին հին շէնք է. սրուն

թեանը հետ անանկ յարմարութիւն մը ունէին որ ինձի կ'երևնար թէ արդէն մտեր էի մահուան սահմանը: Պատի անհամար հոգիներ որոնք մար-դուս վերջի յուղարկուելութեանը ատեն կը հաս-նին, կարծես թէ փափաքով կը թուշտէին ձերու-նեոյն չորս կողմը: . . .

Չեմ գիտեր ինչու ցուրտ սառեաւ մը բոլոր մարմնոյս մէջ կը վազէր. կը վախնայի, . . . վստիկ ծերունին՝ ալ կը գողարկոր ու ձեռքէս բռնելով դուրս վազութ ձայնով մը ըսաւ. «Դժոխք»:

Երկուքս ալ ծունկի վրայ ինձանք:

Յանկարձ բուռն անձրեւ մը սկսաւ թափիլ. հովը ահաբէն ձայն մը ձգեց. կայծակը իրեք ան գամորոտալով դնաց զարկաւ մեղմէ հեռու գի-մացի ծառաստանը՝ որով թանձր ստուերի մէջ ընկրկած շուրջանակի առարկաներուն մութ զանգուածը վայրկեան մը փայլելով դարձեալ մէ-կէն իրենց խաւարը մտան: Ինչպէս բնութեան սկզբնափայ խառնակութեանը ատեն որ երբոր տարեքները իրենց խաւարաբեկ անդունդին մէջէն Ստեղծման ամենակարող ձայնին զօրով թիւ-առաջուց գագաճ, յանկարձ վառվռուն կայծեր դուրս ցատկեցնելով գարձեալ կը մարէին:

Նոյն ատենը ծերունին գլուխը գետնին դար-նելով իրեք անգամ կանչեց. «Եներէ՛ Աստուած իմ ներէ՛, ներէ՛ ինձի»:

— Ե՛նչ է, ո՞վ հայր, ըսի, միթէ բնութիւն կար-գաղութեանց բնական հետեւանքը գեթ կը վախցնէ: Պատասխանեց հառաչելով:

կից կայ նաեւ դպրատուն մը: Այս դպրոցին Նա-րեկեան վարժարան անուն դրած են մօտերս. ուրտեղ եօթնամասնի չափ աշակերտ կը գտնուին առայժմ, որոց մեծագոյն մասը փոքրիկ են. ուստի հասարակ ընթերցմունք և գիր գրել կը սորվին: Տասը աշակերտ միայն կան, որ բերականութիւն սկսան բանի մը ամիսէ ի վեր: Վարդի վարժա-պետ կարգեցաւ, շատ ժամանակ չէ, պատուելի պարոն Վ. Սաղաքիա Յարութիւնեան որ Վալիի Սեդուպեան ուսումնարանին յառաջագէտ աշա-կերտներէն է. և ունի իրեն օգնական պատանի մը, որ ձայնաւոր ալ դաս կուտայ:

Վրբաղաճի ազգային հոգաբարձու յարգամե-ծար Յակոբ աղան Վարա խաչատրեան, նմանա-պէս դպրոցին հոգաբարձու արժանապարգ աղա Լիզիան Վրեցեան յատուկ յիշատակութեան և գովութեան արժանի են. բանդի բարենախանձ ուգով կը ծանոն միաբանութեամբ, և ինամբ կը տանին ազգին օգտիւր և դպրատան յառաջագի-մութեանը և բարեկարգութեանը համար»:

— Վառնայէն կը ծանուցանեն մեզ:

«Վաղաքիս հոգեւոր առաջնորդ Սիմօնիդի արժանապատիւ տէր Յօհաննէս ծայրագոյն վար-դապետը՝ ազգային յարգոյ հոգաբարձուաց ա-ջակցութեամբ բանի մը ազգօգուտ բարեկար-գութիւններ ի գործ դրաւ, որոնք շիտակը գը-վութեան արժանի են: Նախ՝ աղջկանց համար դպրոց մը հաստատեց յանուն տարբ Լիզիանի: Եւրտեղ առայժմ 45 աշակերտուհի կան, և կը սորվին հասարակ ընթերցմունք, ասորի գոր-ծութիւն և կերպ կերպ կար, Այս դպրոցին ծա-խուցը համար եկեղեցական արդիւնքէն եկա-մուտ ևս սահմանուեցաւ. ուստի առայժմ որչափ որ կարելի է կը յառաջագիմէ ի պատիւ և ի պայծառութիւն Վրգիս:

«Հարսանեաց վերաբերեալ հին և վնասաւար սովորութիւններ կային, որ մինչև ցայսօր ի գործ կը ընէին Վառնայի մէջ, և շատ ու անօգուտ ծախքերու պատճառ կը լրային, բայց մեր խոհե-մազարդ հոգեւոր Վառնաբեկ ըստ հրամանի ա-մենապատիւ սրբաղան Պատրիարքին խոստանդնա-պօլոյ և ազգային գերագոյն ժողովոյն, այս վա-ղեմի ծանր սովորութիւնները վերցուց, և հար-սանեաց հանդէսը շատ բարեկարգեցաւ այժմ»:

Նշանակութեան արժանի կը համարեմք նաեւ Վառնաբեկեան սառաֆ Նոտոն աղային ազգասի-րական ընթացքը. բանդի առատ տրուք նպաս-տամատոյց եղաւ աղջկանց դպրոցին շինութե-ն և իւր քսակէն ծախք ընելով Լեւոնական հա-գուտներ շինել տուաւ դպրոցին կարօտ աղջը-կանցը և ուրիշ շատ բարեարարութիւններ ըրաւ»:

— Որդեան, բու խիղճդ առուակին ջուրին պէս յոտեւ ու արշալոյսին պէս մաքուր է. բայց գիտես ի՞նչ է խղճի տանջանքը, ո՞հ, երանի թէ երբեք չգիտնաս: Վառնայի որ Վստուծոյ առջև վիս մեղապարտ չճանչնամ, այս աշխարհքիս փա-լից անցընէ մէջ ամէն բան մէյմէկ ինչ կըսկտէ. փափուկ տատարակ իր փրփրափայլ փետուրը, մարդս իր անմեղութիւնը: Ո՞վ չտարապիր կայ-ծակին սրտաւրէն, ո՞վ չլիսնար գիշերփն մթու-թեմ մէջ. քեզի պէս անմեղը. իսկ անիկա որ քո խօսքը ոտքի տակ առեր է, սնկիկա որ իր Վստու-ծոյն գէմ գէնք է վերուցեր, ինչպէս ճիւղծէ որ երկնքէն ինչնուկ կայծակը անոր վրէժնուրի հուրը ջըլլայ, որ շիտակ իր գլխոյն վրայ կը վազէ . . .

Վայց ահա անձրեւ կը թեթեմայ ու նայէ, Վստուծոյ կրակը ալ չորոտար. եկո՛ւ աղօթե՛ք: Այս աշխարհքիս մէջ աղօթելն է մարդուս միմիայն միւլթարանքը. երբոր մէկը մարդիկներուն երե-սէն ինկած՝ ալ ուրիշ բան չուրեւար բայց եթէ բնութեան տեսարանը ու իրեն կոխած կտոր մը հողը, անատենը աղօթքը կ'ըլլայ միայն իր ապա-տանելու տեղը, աղօթքը իր սրտին աղնուական միծանանութիւն մը տալով կարծես թէ կը հարստ-նայ ու կը կանգնայ ոյն սրտաւ հայցին վրայ որ մար-դիկ մերժեցին իրեն աղքատութեանը. ո՞հ, աղ-քատութիւնը միայն գիտէ լալը, որ է ըսել աղ-թել ու վայելել անոր պարգևը:

(Պատի շարունակութիւն)

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼԻՍ, 26 () Գոստոսի :

Նշանակութե արժանի երեւելի դէպք մը չիլայ : Զանգարուծութիւնը կը շարունակուի ըստ ամենայն մասին , և տէրութե ամէն կողմէն հասած քաղաքական լուրերը միշտ յաջող են : Բարձրագոյն Պուռը մեծ ճանապարհաց շինութեան խնդրոյն վրայօք զգաղեալ է առայժմ , և այս ամենահարկ կաւոր գործոյն համար փոքր մասով իրաւիւ փաշան , որ առեւտրոյ և հրապարակական շինութեանց պաշտօնեայ է , անցեալ ամսոյ 16ին Վաթիկէի թիւ 3-ը շտեմալու Վրայիւն գնաց :

Երբունի հրովարտական հետեւեալ փոփոխութիւնները ի գործ դրուեցան :

Վաթիկէի նախորդ կուսակալ () աման Նուրի փաշան՝ Խարբուզի կառավարիչ կարգեցաւ :

Վանի կառավարիչ Սէհմէտ փաշային Հաբարիի կառավարութիւնն ալ յանձնուեցաւ :

Ստրկանութեան ժողովոյն անդամ հաճի Ֆէրիտ Էֆէնդի Էհրիւրը վիճակին համարակալ անուանեցաւ , և միանգամայն նախագահ նոյն վիճակին քաղաքական մեծ ժողովոյն :

Նշեցաւ ամսոյ 15ին Նիսի Պուլէին մօտ գինեւան մը մէջ երկու Պուլլար և երկու Վաթիկէի չափէն աւելի գինի խմելէն ետեւ՝ մէջքին սաստիկ կուր մը կը կրկնուէր , և Վաթիկէի մէջքիւ իւր գանակը հանելով չարաչար կը վրաւորէ երկու Պուլլարները , որ անմիջապէս կը մեռնին : Սահապարտը տակաւին ձեռք անցած չէ :

Արտուր Նատիր անուն յոյն չարագործը , որ Վթէքի մէջ օսմանեան դեպքին պարոն Սուքուրիսին վրայ հրոցան պարպած էր , շատ քննութիւններէ ետեւ հինգ տարի բանտարկութեան դատաւարտուեցաւ :

Արտուր թէ Հատրիոյ կայսեր երկու եղբայրք մօտերս այս կողմերը պտտուելով պիտի գան , և թրեւտէն Սահման շտեմալու մտնելով , նախ Վթէք պիտի երթան :

Հատրիոյ դեսպանատան գործակալներէն Պ. Կազմաճին այս օրերս մեկնեցաւ Վթէքի համար երթալու , ուրտեղ գտնուած Հոնդարացի փախտականաց պիտի ծանուցանէ : Հատրիոյ կայսեր ընդհանրական թողութեան խոստումը , յորդորելով գանձոր իրենց հայրենիքը վերադառնան , կը ճատատեն թէ պարոն Կազմաճին հրաման տրուած է իւր կառավարութեան որ անոնց ճանապարհին և ուրիշ ծախքն ալ վճարէ :

() անցեալ օգոստոսի 10 ամսութեով կը գրեն , թէ օգոստոսի Նիկողայոս կայսեր երէց որդին , որ Պուռաց կայսերութեան ժառանգն է , պիտի մեկնի Տիֆլիս երթալու , ուր գահերէց պիտի ըլլայ մասնաւոր ժողովոյն , որուն յանձնուած է քննել և իմանալ Չէքէզի գործոց ծիշտ կացութիւնը : Պաշտաւաւ Վորնիոյ իշխանը ուղեկից պիտի ըլլայ բարձրագոյն կայսրորդուոյն , և ետ դառնալուն Վըրմի հարաւային կողմը պիտի երթան , ուր ուրիշ գործեր կան տեսնելու :

Վատը գիւղի բարոյն Վրայի տէր Ստեփաննոս արժանապատիւ ծայրաւայն վարդապետը ամսոյ 16ին առ Վոտուած փոխեցաւ , և նոյն օրը անոր օժման և յուզարկութեան հանդէսը փառաւոր կերպիւ կատարեցաւ : Իւսիկատորի նը կարապետի եկեղեցւոյն մէջ :

ԱՐՏԱՐԻՆ ԵՆԻՐԻՔ

ԱՆԻՐԱՆ . 15-27 () Գոստոսի : Սէհմէն Նիսիանիոյ օգոստոսի տարեկան թաղութեան խնդէս յայտնի է , ամսոյ 3-15ին անձամբ վերջացուց խորհրդարանին նիստը , և այս առթիւ հետեւեալ ատենաբանութիւնը ըրաւ .

«Սիւրա և Տեւրք ,

«Պոհ եմ մեծապէս , որ կարող կը ըլլամ այսօր արձակել զձեզ բազմապատասխան մը պարտաւորութիւններէն : Հանապազօրէ անդու հոգողութիւնը , զոր նուիրելիք ձեզի յանձնուած գործոց , արժանի է իմ մտերիմ բարեհաճութեան : Սահմանադրութիւնը որ կը բարեկարգէ գիտաւարտութիւնը Վստրալի մէջ եղած իմ գաղթականութեանց , անշուշտ պիտի զարգացնէ այն կողմի նորահիմն հաստատութեանց վիճակը : Հա-

ճելի է ինձ միշտ , որ կարող ըլլամ սահմանադրական օրինադրութեանց բարեբեր՝ որոնք իմ ժողովրդեան բարեբաղդութիւնը և պատիւը կաւելցնեն , ընդարձակել մինչև գաղթականաց երկիրները , ուր կը բնակին այնպիսի մարդիկ որ կարող են իրենց օգտիցը համար յաջողութեամբ ի գործ դնել ազատութեան արտօնութիւնները :

«Իւրախ եղայ մեծապէս իմ հաւանութիւն տալով այն կարգադրութեան , որ Նիկողայ վաճառական նաւուց ծառայութիւնը կը լաւացնէ : Նիկողայ թէ այս կարգադրութիւնը պիտի ապահովեն զբարեկեցութիւնը ամէն դասուց ժողովրդեան , որ կապակցութիւն ունին ազգային օգտին վերաբերեալ այս հարկաւոր ծիւղոյն հետ :

«Սեհմէնը մայրաքաղաքի մէջ թաղութեան սովորութիւնը աստիճանաբար խափանելու համար եղած օրինադրութիւնը խիստ օգտակար է հասարակաց առողջութեան , ուստի հաճութեամբ ստի սիրտի տեսնելու այս օրինակ կանոնաց յառաջողութիւնը : Իմ մտերիմ բարեհաճութեան տուի նոր կարգադրութեան , որ ընտրութեան իրաւունքը կը ընդարձակէ իւրաւատի մէջ , իսկ մեծ օգուտներ կը ստանայ այս օրինադրութեան որուն նպատակն է արժանապէս մասնակցութիւն տալ իւրաւատի իմ ժողովուրդս մեր սահմանադրական օրինաց բարեացը : Սեհմէնը օրինադրութեամբ զիտեցի հաստատուած կարգադրութիւնները , որոց նպատակն է բարեկարգել դատաւարականաց կառավարութիւնը զանազան վիճակաց մէջ , և վստահութեամբ կը դառնայ թէ մեծ օգուտ պիտի պատճառեն հասարակութեան :

«Պարոնայք Հասարակաց Խորհրդարանին , տէրութեան եկամտից բարեբաւութիւնը , և հասարակաց ծախսուց զանազան ծիւղոց մէջ եղած երեւելի խնայողութիւնները ապահովութիւն և հաստատութիւն պատճառեցին ազգային գանձուն վիճակին : Երջանիկ կը համարեմ զի , որ կարող եղբ թէ թիւ յնէ իմ հարաւորներս բանի մը տուրբէ՛ առանց նուազեցնելու եկամտից գումարը որ հարկաւոր է տէրութեան ծախսուց համար : «Սիւրաք և Տեւրք , կը յուսամ թէ Վերմանիոյ և Տանիմարի մէջ իմ միջնորդութեամբ ի Վթէքին հաստատուած դաշնագրութիւնը պիտի կրնայ թիւ ժամանակին խաղաղութիւնը նորոգել Եւրոպայի հիւսիսային կողմը : Օտնայ պիտի չունիմ իմ ամէն կերպ ջանքս , որպէսզի կարող ըլլամ ի վախճան հասցնել այս մեծ բարեգործութիւնը :

«Ստոր տէրութեանց հետ իմ բարեկամական կապակցութիւններս կը շարունակուին , և կը յուսամ թէ ոչինչ դէպք մը պիտի չկրնայ պատահիլ որ կարող ըլլայ վրդովել ընդհանուր խաղաղութիւնը : Իստ ամենայն մասին իրաւունք ունիմ իւրաւորագէտ ըլլալու իմ ժողովրդեան հաւատարմութեան , և սիրոյ վրայ , և թէ պէտք ըլլոր ջանքս պիտի նուիրեմ պահպանելու և զարգացնելու համար մեր սահմանադրութիւնները , բայց և այնպէս իմ անկախութիւնն միայն Վստաւոյ ամենակարողն ողորմութեան վրայ է , որպէսզի օգնական ըլլայ մեր ճգնաժամ և առաջնորդէ այս ազգին բաղդը :

ԳԱՂԱԿԱ . Փարիզ , 17-29 () Գոստոսի : Իւրի Ռիլի Պաղլայ նախորդ թաղաւորը ամսոյ 14-26ին մեռաւ Նիկողայ Սիւրմէն քաղաքը՝ ուր բանի մը օրէ ի վեր օգտակարութեան համար գտնուած էր : Հանգուցեալ թաղաւորը 1773 հոկտեմբերի 6ին ծնած էր , ուստի գրեթէ 77 տարուան էր : Եւ լուրը տրտման տպաւորութիւն մը ըրաւ ամէն կուսակցութեանց վրայ :

«Իւր մօտիւ տը Պաղլաք գաղղիացի գիտնականը , որ բազմաթիւ երեւելի աշխատասիրութեանց հեղինակ է , այս օրերս մեռաւ ի Փարիզ , և ուրուն յուզարկութեան թիւնը մեծ հանգիստ կատարեցաւ : Եւս տղայի առթիւ մօտիւ Վիլքոր շիւկո գամբանական ճառ մը խօսեցաւ ի ներկայութեան բաղթութիւն գիտնական անձանց և ուրիշ ունկնդրաց :

Հասարակապետութեան գահերէցը ամսոյ 14-26ին իրիկունը հասաւ ի Փարիզ իւր ճանապարհորդութեան վերադառնալով :

«Ստան և Լուար վիճակը միաբան հաճութեան իւր ընդհանուր ժողովոյն նախագահ անուանեց

զմօտիւ տը Լամարթիւն . որ այս առթիւ խիստ ազդու ատենախօսութիւն մը ըրաւ :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ . Վթէքի և Սիւրայի մէջ ցաւալի դէպքեր պատահեցան մօտերս : Հասարակաց դատարարական և կրօնի պաշտօնեայ Պորֆիւրաքին օգոստոսի 20ին՝ երբոր ընկերութե իւր լծակցին պտտուէին ետ կը դառնար , խաղախութեամբ սպանուեցաւ Լակոնացի չարագործէ մը , որ եօթը գնտակով լիցուած հրացան մը պարպեց այս դէպքի վրայ : Սահապարտը ձեռք անցաւ ու բանտարկեցաւ :

Եւս օրինակ մարդասպանութիւն մը ևս Սիւրայի մէջ պատահեցաւ . քաղաքապետին ընտրութեան համար եղած հրապարակական ժողովոյն մէջ , Լիւկու գլխաւոր կուսակցութիւնները չափազանց գրգռուելով , ստատիկ կուր մը հետեւեցաւ , որուն մէջ մէկ մարդ սպանուեցաւ և քանի մը հոգի ալ չարաչար վիրաւորեցան :

ՔԱՆՈՔԱՆ ԵՆԻՐԻՔ

Չիւրաք , 1 Սեպտեմբեր :

Նշեցաւ ամսոյ 19ին շաբաթ առաւօտուն () անհետան նաւատորմից՝ հրամանատարութեամբ բարձրագոյն մեծ ծովապետ Սիւրմէն փաշային հասաւ մեր նաւահանգիստը , և սովորական կերպիւ ողջունեց զքաղաքը , որուն ամրոցներէն նմանապէս նաւահանգիստը գտնուած օտար աւերութեց նաւերէն անմիջապէս պատասխանեցին : Եւս փառաւոր նաւատորմից 12 կողոր նաւերէ բաղկացեալ է , որ են , 2 եռայարկ մեծ նաւ , 2 եռայարկ բիւ մը պղտիկ նաւ , 2 ֆուկաթ , 1 գորկէթ , 1 պուք , 1 կոլէթ , 1 գոթէր և 2 չոգէնաւ : Օրվապետին դրօշակը Նիկի Էֆէնի առնուն եռայարկ մեծ նաւուն վրայ կը մտնէ :

Նաւատորմից հասնելուն պէս իզմիրի զինուորական և քաղաքական պաշտօնականները ամենքն ալ փութացան նաւը երթալու բարձրագոյն ծովապետին գալուստը շնորհաւորելու համար : Որ խիստ մարդասիրութեամբ ընկալաւ զամենքը՝ Հետեւեալ օրը մեր հոգեւոր առաջնորդ գերապատիւ տէր Պողոս սրբազան Վրբեպիսկոպոսը բանի մը բահանալիք և աշխարհական յարգելէօք , և ընկերութեամբ Յունաց գերապատիւ առաջնորդին Նիկի Էֆէնի եռայարկ նաւը գնաց յայցելութիւն բարձրագոյն մեծ ծովապետին որ վահանական քաղաքապետութեամբ և շատ յարգանք ընկալաւ զանոնք , ու մարդասիրութե խօսակցելով մեր հոգեւոր Վաջնորդին հետ հաճեցաւ դարձանայ վիճակին վրայօք տեղեկութիւն ստանալ և յորդորել , որպէսզի միշտ հոգ տարուի անոնց բարեկարգութեանը և յառաջգիմութեանը վրայ . բանդի այսպէս է բարձր ըրամանը օգոստոսի ամսոյ կայսեր , և կը ցանցաւ , և սաւ , որպէսզի իւր ամէն հարաւորները ուսնալ և լրտաւորեալ ըլլան , ու կարողանան բարի բաղաւորութե մը պարտաւորութիւնները ճանաչելու կատարել : Յիշեալ առաջնորդները այս օրինակ պատիւ և մեծարանք ընդունելէն ետեւ՝ արտեր նին երախտագիտութեամբ լիցուն մեկնեցան :

Բարձրագոյն մեծ ծովապետը օգոստոսի 20ին այցելութե գնաց քաղաքի կուսակալ բարձրագոյն Հալիլ փաշային , և հետեւեալ օրերը բանի մը անգամ ևս ցամաքը պտտուելու ելաւ : Յիշեալ նաւատորմից շաբաթ մը մեր նաւահանգիստը մնալէն ետեւ . անցեալ ամսոյ 26ին շաբաթ առաւօտուն ճանապարհ ելաւ Կոստանդնուպոլիս երթալու :

«Իզմիրտի առողջութե ժողովոյն նախագահ Օմիւռնացի փոքրամասն Նուար պէյը օգոստոսի 20ին հասաւ Իզմիր աւստրիական շոգենաւով , և մարքանոցին սահմանեալ օրերը լրմնեցելով՝ յիշեալ ամսոյ 24ին հինգ շաբթի առաւօտուն արգելանոցէն ելաւ և հետեւեալ օրը շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը ի Վիլայ երթալու :

Վստաւոյ մեծապէս Նուար պէյը , ինչպէս յայտնի է , նշանուած է Նրամեան պերճապատիւ Վեորգ ամիրային աղնուհի դստերը , ուստի Կոստանդնուպոլիս կերթայ այժմ իւր ամուսնութեան հանգէսը կատարելու համար :

«Նշեցաւ ամսոյ 21ին վոստաւոր դէպք մը

